

«Хай ваша віра буде сильнішою від вашого страху»

Не тільки серед віруючих, для яких церква завжди була прихистком духовності, а й тих, хто дотримувався традицій обрядовіря і спілкувався з Богом лише за необхідності, відбувся не те що світоглядний, скоріше ціннісний зсув, яким тільки і можна пояснити зростаюче невдоволення московською церквою в Україні.

Що б там не говорили про роль народу в історії, все ж не він визначає її логіку у випадковості подій, які згодом стають знаковими. Такою була і ситуація наприкінці XVI століття, пов'язана з персоною Патріарха Константинопольського Єремії II Траноса — доволі суперечливого релігійного діяча, як і епохи, до якої він належав.

Подорожуючи Московією у 1588-1590 роках, під тиском царя, він погодився (у 1589 р.) на створення московського патріархату. Це рішення, затверджене спеціальним Синодом у Константинополі в лютому 1593 року, стало тригером майбутньої боротьби за автономію церкви.

За часів Петра I патріархат ліквідували, замінивши його Святійшим Синодом, який проіснував до серпня 1917 року. У 1917-му патріархат відновили, а його очільником став єпископ Тихон (Белавін). Ще при житті Тихона і після його загадкової смерті весною 1925 року по всій колишній російській

імперії розпочалося вилучення церковного майна, арешти священнослужителів і широкомасштабна антирелігійна пропаганда...

До 1943-го Російська православна церква (РПЦ) продовжувала існувати з патріархатом, але без патріарха. Така ситуація продовжувалася аж до обрання ним митрополита Московського і Коломенського Сергія (Страгородського) восени 1943 року. Рішення про це прийняв сам Й.Сталін, відновивши стару історичну традицію, характерну для Московії — поєднання церкви і держави в єдиній системі владарювання, що утвердилася на всій території СРСР.

Система ця не змінилася і до сьогодні. Не думали чому? Тому що церква, у її російському виконанні, стала лояльною до режиму. Крім цього, російську імперію потрібно було «оновити» революцією — стара виявилася неефективною, штучно створеною, що стало головною причиною неможливості її подальшого існування. До того ж потрібні були «скрепи». Без них імперія існувати не могла. Відтоді так і скрипить і не тільки в голові Путіна.

При цьому важливо пам'ятати, що як тільки російська імперія перестала існувати, Українська церква, яка була у складі РПЦ, виявила бажання отримати автокефалію. На перший погляд, це нібито спричинила буржуазна революція і біль-

шовицький переворот, але прагнення до відновлення історичної справедливості і свободи від Москви завжди жило в українському православному середовищі. Жити то воно жило, скажете ви, - але реалізувати це прагнення стало можливим лише у 1995 році утворенням Української православної церкви Київського патріархату (УПЦКП).

Головну роль тут зіграла особистість Філарета, який зініціював це. Та процес незалежнення української церкви був непростим й успішно завершився аж у 2018 році шляхом об'єднання УПЦКП та УАПЦ (Української автокефальної православної церкви) в єдину помісну церкву України (ПЦУ) на чолі з митрополитом Епіфанієм. Дискусії, які велися тоді у церковному і політичному середовищах, вселяли невелику надію в те, що таке може статися.

У січні 2019-го ПЦУ отримала від Вселенського патріарха Варфоломія канонічний документ про автокефалію (Томос). Перед цим був скасований синодальний лист від 1668 року про передачу Київської митрополії в тимчасове управління московському патріархату.

Так ПЦУ стала п'ятнадцятою православною церквою, підпорядкованою Вселенському патріарху. Ось такий шлях пройшла вона перед тим, як відновити свій автономний статус і право на історичну справедливість. Та це був лише початок процесу, яким церква ще мусить опанувати.

Українське православ'я є органічним національним віруванням, переплетеним міфами, народними звичаями, характером повсякдення і моделями поведінки. Тими моделями, які формувалися нашими предками впродовж багатьох віків. Так, воно стало національною релігією і не лише з точки зору етнічної приналежності, а насамперед з точки зору ідентифікації з титульним народом та його культурою. У цьому і є його особливість.

Варто нагадати, що русько-українська церква будувалася і зростала за принципом Січі, де головним фактором її існування був вільний народ. Із вірувань народу формувалася віра, прийнята у варіанті, запропонованому князем Володимиром у 988 році. То був момент, коли Русь обирала собі ідеологічну модель держави. Так розпочинався процес її становлення.

У цьому становленні віри народ

ставав народом, демонструючи свою здатність до державотворення, а церква, як незалежний інститут, формувала візію його майбутнього. На цій основі з'явився суспільний договір, в якому поєдналися воля народу й ідея автономної церкви. Сьогодні це підтверджується яскравими переходами до ПЦУ, де не священники здебільшого приймають рішення, у якій церкві молитися, а люди, яким раніше було байдуже, хто і до якого патріархату належить. Та коли народ зрозумів, що московська церква в Україні не з України, з'явився ціннісний розрив між українськістю і «руським миром», відображений в трагедії Маріуполя, Бучі, Бахмута, Херсона, Соледача...

У цьому і є головна причина російсько-української війни, в якій відображена онтологічна сутність російського православ'я. Його зверхність і мстива ненависть до України. Саме помстою приниження і страхом знищення вирішила Росія нас покарати. Покарати за інакшість, за історію, за пасіонарність і вічне прагнення волі.

Не так давно під час великого посту один із ніжинських священників, звертаючись до своїх парафіян сказав: «Хай ваша віра буде сильнішою від вашого страху!» Цей заклик пролунав ніби з глибини віків, наповнений радістю буття й очікуванням справедливого суду. Тому вкотре переконують - людям варто пояснювати, що «невидиме, - як писав Г.Сковорода, - сильніше за видиме» і що «всяк мусить пізнати свій народ, а в народі себе!».

У цьому контексті пригадується розмова журналістів із дідусем, який, перебуваючи в окупованому Херсоні, не злякався, коли росіяни зайшли у місто. Його оточили і спробували з'ясувати, що той скаже про Україну. З неймовірною скорботою в голосі дід розповів: «Наставили автомат і запитали, чи я за Україну? Я їм кажу: хлопці, я тут народився, тут народилися мої діти і онуки... Ось там кладовище, де захоронені мої рідні. З ким мені бути? Звичайно ж, з Україною».

Старому повезло — попав на тих, хто не захотів стріляти. Можливо, в ту мить окупант пригадав свою маму, рідних і, стившиши порив ненависті, побрів за своїми. Ось це і був прояв віри, сильнішої будь-якого страху. Віри, сутність якої не в поклонах і не в прокльонах, а в

самості спілкування з буттям.

Коли у 1722 році Петро I ліквідував митрополію у Києві — це була спроба анексії церкви через страх втратити владу. Тоді ще Московія не звикла до своєї нової назви - Росія. А історичне обґрунтування статусу держави не з'явилося в опусу придворної історіографії.

Трохи пізніше взяли придумувати брехливі концепції генези російського етносу. Однак страх і «кавось», а не віра були їх головною рушійною силою, які проклали собі дорогу в мареві імперської зверхності. В українців це не викликало страху ані тоді, ані тепер. Тривалий час вони не могли відмовитися від язичницьких вірувань. Деякі й досі називають себе «рідновірцями». До того ж християнство прийшло до нас поступово і князь довго думав, яку віру прийняти. Наприкінці X-го століття Русь хрестилася. І ця подія сталася не лише завдяки рішенню князя. Час примушував мислити категоріями віри в єдинобожжя, ідея якого поєднувалася в бажанні розширити світогляд народу і мислено пояснити потенцію божественного начала рівно, як і потенцію землі, яка стала твоєю. Тобто силу благодаті Божої. І це те, що відрізняє нас від інших.

Українцям історія Ісуса відпочатково нагадувала театралізований вертеп, через який глядачі й актори долучалися до чогось сакрального. Діючі на рівних з усіма, творили народний сюжет віри у лише тільки їм відомий спосіб. Ось чому українське православ'я — це більше обрядовіря з його міфологією, віруваннями, відмацькими практиками і ворожіннями... Для православного важко, а іноді й неможливо скористатися методикою єднання з Богом, як тому навчав засновник ордена єзуїтів І.Лойола.

Православний не розуміє, як з допомогою методики можна поєднати з тим, кого людський розум не досягнути не здатний? Натомість Ф.Аквінський стверджував, що інтелектуальна субстанція може набувати форму тіла, і пояснював, як цього досягти... Православний українець над цим не замислюється. Його більше цікавлять практики організації раю на землі, а уже потім піклування про власну душу. Це не якась там дивна позиція чи невідома інтенція, яка виходить із глибин його душі, а результат роздвоєності ества, одночасного перебування в цьому й іншому світі. Їх багатовимірність для нас залишається неосязною. Тому культура й зафіксувала цю «паралельність» в єдності народного звичаю, і так вона переходить від одного покоління до іншого, продовжуючи жити в традиції і культурних практиках народу.

Як не дивно, але ними найкраще опановують жінки. Ось чому українська жінка є берегинею українськості. У цьому її особлива характерність. Пригадайте оперу «Запорожець за Дунаєм» С.Гулака-Артемовського, «Кайдашево сім'ю» І. Нечуя-Левицького, М.Гоголя з його «Вечорами на хуторі біля Диканьки», «За двома зайцями» М.Старицького», де Голохвастов завдяки Проні Прокопівні став Голохвостим... А слова пісні: «Сію тобі в очі, сію проти ночі!.. Буде тобі, враже, так, як відьма скаже...». Скільки такого в українському фольклорному мистецтві?..

Вся літературна класика переповнена подібними сюжетами. Це не казочка про Іванушку-дурачка. Ось так і формувалася стресостійкість української нації й усіх, хто жив поряд із нею, хто ідентифікував себе з Україною, як той дід, що зустрів окупантів у понівеченому Херсоні. У цьому особливості і смисл її історії, переплетеної різноманітними віруваннями в єдності православного світу. Саме світу, в якому віра ставала методом його пізнання, а не покритого страхом випрошування поблажливості.

Петро СЛОТЮК, науковець

А тим часом...

Що зміниться з новим календарем

Свято	Стара дата	Нова дата
Різдво	7 січня	25 грудня
Щедрий вечір (Маланки)	13 січня	31 грудня
Василя	14 січня	1 січня
Водохрещтя	19 січня	6 січня
Квітня неділя	не зміниться, прив'язана до Великодня	
Благовіщення	7 квітня	25 березня
Великдень	не зміниться	
Вшестя (Вознесіння)	не зміниться, прив'язане до Великодня	
Юрія	6 травня	23 квітня
Зелені свята	не зміняться, прив'язані до Великодня	
Різдво Івана Хрестителя (Купала)	7 липня	24 червня
Петра і Павла	12 липня	29 червня
Іллі	2 серпня	20 липня
Маковія	14 серпня	1 серпня
Переображення (Спаса)	19 серпня	6 серпня
Перша Пречиста (Успіння)	28 серпня	15 серпня
Друга Пречиста (Різдво Пресвятої Богородиці)	21 вересня	8 вересня
Здвиження (Воздвиження)	27 вересня	14 вересня
Покрова	14 жовтня	1 жовтня
Димитрія	8 листопада	26 жовтня
Третя Пречиста (Введення)	4 грудня	21 листопада
Юрія	9 грудня	26 листопада
Андрія	13 грудня	30 листопада
Миколая	19 грудня	6 грудня

Православна церква України ухвалила рішення перейти на новий календар — новоюліанський.

Тож із 1 вересня більшість християн України можуть почати відзначати релігійні свята за новим стилем.

Про це заявив у коментарі «ВВС Україна» митрополит Вінницький Симеон на початку нещодавнього архиєрейського собору ПЦУ в Києві.

Тепер Різдво буде святкуватися 25 грудня, Покрова — 1 жовтня, Миколая — 6 грудня, Водохрещтя — 6 січня.

Але це не стосується Великодня і деяких інших «нерухомих» свят, зокрема Трійці.

Раніше казали: польські (католицькі) і українські (православні) свята, а сьогодні кажуть — українські і московські свята. Новий календар буде українським, а ті, хто залишаються на старому — трішечки на московському, — пояснив Симеон.

Проти переходу проголосували лише один єпископ, ще один утримався.

«Формально потім перехід ще має схвалити Помісний собор церкви 27 липня 2023 року за участю мирян. Проте, як заявив ВВС президент ПЦУ митрополит Епіфаній та низка інших єпископів, питання вже вирішене, з 1 вересня перехід буде! — пише видання.